

Pak už bude jen krok k jeho odbourání, v souhlasu s ideologií, která ho vždycky považovala za zhoubný nádor uvnitř kapitalistického systému.

Je tomu skoro sto let, co mladý britský politik Winston S. Churchill mluvil poeticky o sociálním pojištění jako o „magickém kouzle statistických průměrů, které přichází na pomoc milionům lidí“.⁹ Dnešní občan se už ztěžší spokojí s magikou a bude chtít přesné údaje o tom, kdo platí kolik na příspěvcích a co ze systému obdrží. Technologický pokrok dnes umožňuje zprůhlednit operace sociálního zabezpečení a v tomto smyslu kontrolovat míru přerozdělování mezi jednotlivými skupinami obyvatelstva, má-li k němu dojít. Ale nejlepším způsobem, jak zajistit potřebnou politickou podporu, by bylo ponechat přerozdělování daňovému systému a posílit pojišťovací princip v sociálním zabezpečení.

¹ Tento příspěvek je založen na jedné ze závěrečných kapitol autorem připravované knihy nazvané „Social security and its societal environment“.

2 Sr. Francis G. Castle: „The Future of the Welfare State: Crisis Myths and Crisis Realities“. Oxford University Press, 2004.

3 Sr. Vladimír Rys: „Podnikové penze pod vlivem demografických a hospodářských faktorů“ in *Důchodová reforma v České Republice, ve Švýcarsku a ve Francii*. (Sborník č. 35). Praha, Právnická fakulta UK, 2007.

4 Francis Kessler: „A first inventory of new and revised approaches to social security“ in *New and revised approaches to social protection in Europe*, ISSA, European Series No. 29, 2005, p. 67. Většina údajů, které uvádíme v této kapitole, je založena na autorově velmi kompetentním rozboru.

5 Mezinárodní úřad práce už od roku 2004 soustavně upozorňuje veřejnost na skutečnost, že většina lidí na světě žije bez jakéhokoliv sociálního zabezpečení. Nedávno tyto informace znovu potvrdili dva vedoucí odborníci MÚP, M. Cichon a K. Hagemeyer v článku „Changing the development policy paradigm: Investing in a social security floor for all“ in *International Social Security Review*, 2007, No. 2 – 3. Autoři zde uvádějí, že ve světle posledních výzkumů (New ILO Social Security Inquiry) se potvrzují údaje, že ne víc než 20 až 30 % globálního obyvatelstva má přístup k nějakým významnějším peněžitým dávkám sociálního zabezpečení. A autoři dodávají: „We conclude therefore that between 70 and 80 per cent of the

global population live in the state of „social insecurity“ i.e. have no access to formal social security beyond the often limited possibilities of families, kinship groups or communities to secure their standard of living“ (str. 173).

6 Touto problematikou se podrobně zabývá výše zmíněný článek, jehož autoři jsou M. Cichon a K. Hagemeyer.

7 Srov. Wouter van Ginneken a Roddy McKinnon: „Extending social security to all“, in *International Social Security Review*, No. 2-3, 2007, p. 15: „Whereas emergent tax-financed social security in developing countries holds the promise of making an impact on global poverty and vulnerability, the main challenge is to ensure that this contributes to the development of comprehensive social security systems“.

8 Srov. Armando Barrientos: „The role of tax-financed social security“, in *International Social Security Review*, No. 2-3, 2007, p.114. Tento článek poskytně také čtenáři obsáhlý přehled o vývoji daňově financovaného sociálního zabezpečení.

9 Maurice Bruce: „The coming of the Welfare State“, Batsford, London, 1990, p.168.

Autor se problematikou sociálního zabezpečení zabývá dlouhodobě, žije a působí v Ženevě.

Informační servis čtenářům

Recenze: Analýza trhu práce ze sociologického pohledu

Kučař, P.: Trh práce. Sociologická analýza.

Praha, Nakladatelství Karolinum, 2007. 184 s.

Po roce 1989 se v České republice postupně vytvářelo plnohodnotné tržní prostředí. Jako cíl této studie si autor stanovil provést čtenáře po vývoji trhu práce jako výrazné složky tohoto tržního prostředí. Rozhodujícím pohledem je pohled sociologický, nezbytně doplněný i pohledy dalšími, zejména ekonomickým. Je zdůrazněna kontinuita vývoje, podstatné rysy společenského vývoje jsou proto sledovány za podstatně delší časové období, někdy již od stavu před 2. světovou válkou. V práci jsou bohatě využívány statistické podklady i empirický materiál, někdy i z dřívějšího období. Stav a vývoj v ČR je důsledně porovnáván především se zeměmi EU. Text je dokumentován řadou tabulek a grafů. Studie má čtyři základní kapitoly: 1. Koncepty trhu práce, 2. Podmíněnost trhu práce, 3. Dynamika zaměstnanosti, 4. Nejistoty trhu práce.

Prvá kapitola podává přehled základních teorií trhu práce jako trhu založeného na vztahu dvou subjektů - nabízejícího a kupujícího, kdy předmětem „obchodu“ je práce. Ta má ovšem na rozdíl od jiného zboží i výrazný sociální rozměr. Proto vyžaduje i odlišný analytický - a to interdisciplinární - přístup. Analýza trhu práce vyžaduje jak sociologický, tak ekonomický pohled. V makroekonomii jsou uváděny čtyři základní komponenty trhu práce: nabídka práce, poptávka po práci, rovnováha na trhu práce a konstituování reálné a nominální mzdové sazby. Studie se

zabývá těmito komponenty, za základní jednotku nabídkové strany je uváděna domácnost, poptávkovou stranu reprezentují zaměstnavatelé. Zdůrazňuje systém sociální politiky jako nejvýznamnějšího institucionálního faktoru ovlivňujícího rovnováhu na trhu práce. Jako specifický nástroj sociální politiky uvádí (a kriticky hodnotí) mj. institut minimální mzdy. Podává přehled teorie lidského kapitálu a její kritiky. Zjednodušeně lze lidský kapitál charakterizovat jako „složku lidských zdrojů, kterou lze ekonomicky vymezit“ (Münich, Švejnar, 2000), kdy lidský kapitál zahrnuje i složky, které nelze objektivně měřit (nadání, schopnosti, psychologické aspekty). Základním měřitelným vstupem je vzdělání, jak formální, tak neformální. Je prokazován úzký vztah mezi úrovní vzdělání a dynamikou hospodářského růstu. Studie uvádí i teorie o segmentovaném trhu práce, podle nichž se trh práce drobí na řadu dílčích trhů, s čímž souvisí i teorie duálního trhu práce. Autor uvádí specifika českého trhu práce, kdy základním prvkem segmentace je charakter vlastnictví zaměstnavatelských firem. Došlo k výrazné polarizaci (na jedné straně vysoce efektivní podniky, zejména s vysokým podílem zahraničního kapitálu, na druhé straně přežívající podniky). Výrazný vliv na segmentaci našeho trhu práce mají sociální a demografické faktory, ale i odvětvová příslušnost podniku a lokalita.

Druhá kapitola (Podmíněnost trhu práce) hodnotí trh práce v ČR na základě pěti strukturálních charakteristik, kterými jsou: národnostní, demografická, vzdělanostní, ekonomická, profesní struktura. Změny v národnostní struktuře měly především v minulosti značný vliv na složení české společnosti (poválečný odsun Němců, rozdělení Československa) a tedy i trhu práce. V současné době se projevují hlavně migrační vlivy. Česká společnost stárne, nepříznivý demografický vývoj vyrovnává imigrace ze zahraničí. Mezinárodní migrace má svá pozitiva, ale i negativa, přistěhovalectví se stává problémem nejen ekonomickým a sociálním, ale i politickým. ČR se stala cílovou zemí. Studie podává mj. přehled legální zahraniční pracovní migrace na český trh práce, a to i podle druhů pracovní činnosti, národnosti, vzdělání. Kvalita trhu práce závisí do značné míry na vzdělanostní úrovni a struktuře pracovní síly. Prokazuje se, že investice do vzdělání patří mezi neefektivnější i při zjednodušeném posuzování pouze z ekonomického hlediska. Studie shrnuje poznatky o převaze středního vzdělání u nás a trvajícím (i když při výrazném zlepšování) zaostávání terciárního vzdělání. Fakta jsou dokumentována mezinárodním srovnáním, řadou tabulek a grafů (ne vždy zcela aktualizovaných). Jen okrajově je zmínka o problému celoživotního vzdělávání a nutnosti obsahové reformy školství. Předpokládá se další

vzestup terciárního vzdělávání (včetně jeho nižšího stupně), problémem je nevyjasněná budoucí oborová struktura z hlediska potřeb trhu práce. Po roce 1989 u nás došlo k výrazným změnám v odvětvové, oborové a profesní struktuře. I zde autor ve svém hodnocení jde až do období 1. republiky a poválečného vývoje. Po pádu socialismu došlo nejdříve ke změnám v makrostruktuře, snížil se podíl zemědělství, zvýšil se podíl služeb, v další etapě - po vyjasnění vlastnických vztahů a privatizaci ekonomiky - se těžiště strukturálních změn přesunulo do pohybů uvnitř jednotlivých sektorů, do úrovně oborů a profesí. Studie obsahuje hodnocení změn ve skupinách povolání, vychází z dat za roky 1988, 1993 a 1999 (pozn.: bohužel chybí novější údaje). Obdobně jsou shrnuty výsledky výzkumů, pokud jde o změny ve složitosti práce. Jsou např. hodnoceny příchody a odchody na trhu práce podle šesti stupňů složitosti práce, které dokumentují v příchodu převahu vzdělanějších skupin a v odchodu převahu méně vzdělaných skupin. Zvětšily se šance na přesuny mezi jednotlivými kategoriemi podle složitosti práce. Dále je hodnocen vztah mezi skupinami povolání a složitostí práce i změny v postavení v řízení. Souhrnně lze konstatovat, že se v posledním období zvýšila mobilita mezi

profesemi i mezi skupinami zaměstnaných s různou úrovní složitosti práce.

Třetí kapitola (Dynamika zaměstnanosti) charakterizuje změny pracovní síly a zaměstnavatelů a i vznik příslušných institucí v souvislosti s utvářením plnohodnotného trhu práce. Zabývá se pojmem zaměstnatelnosti, kde vymezuje čtyři hlavní faktory. Charakterizuje toky pracovních sil, tj. vzájemný pohyb mezi třemi základními sociálně-ekonomickými skupinami, tj. osobami zaměstnanými, nezaměstnanými a těmi, kteří stojí mimo pracovní síly (tj. ekonomicky neaktivními). Sleduje tyto toky v české společnosti, ale i změny uvnitř skupiny zaměstnaných.

Konečně čtvrtá kapitola (Nejistoty trhu práce) zdůrazňuje novou realitu vyplývající z postupného uplatňování tržních principů, v tom potřebu posílení osobní zodpovědnosti oproti předchozímu spoléhání na státní paternalismus. S problémy na trhu práce roste význam vnímání určité nejistoty zaměstnání, obavy z rizika nezaměstnanosti. Poukazuje se na takové faktory, jakými jsou věk, pohlaví, vzdělání, ale i řada osobnostních charakteristik, jejichž identifikace je ale obtížná. Postupně se vytvořily určité rizikové skupiny, jejichž uplatnění na trhu práce je z řady důvodů komplikovanější. Jde zejména o osoby nekvalifikované, některé skupiny

žen, některé věkové skupiny, osoby se zdravotním postižením a Romy. Studie jednotlivé skupiny charakterizuje, ukazuje na vývoj jejich nezaměstnanosti a hlavní problémy při řešení jejich uplatnění na trhu práce. Závěrem je uvedena úvaha o možnostech a mezích politiky zaměstnanosti. Jak dosažení plné zaměstnanosti, tak ochrana proti nezaměstnanosti je ve studii relativizována. Výběr vhodné práce bude vždy limitován, nebude zcela svobodný. Vždy je tomu tak, že část společnosti neusiluje o své pracovní zapojení. Ochrana proti nezaměstnanosti je podle studie především záležitostí osobní zodpovědnosti. Pomocí má ovšem účinná aktivní politika zaměstnanosti i systém účelných sociálních dávek. Další vývoj na českém trhu práce bude poznamenán změnami (i pod vlivem pokračující integrace do EU), postupujícím růstem složitosti práce, těžiště změn bude na mikrosociální úrovni.

Publikace bude užitečná všem, kteří se zabývají problematikou trhu práce, zejména pracovníkům služeb zaměstnanosti, ale i studentům a dalším zájemcům.

*Zdeněk Karpíšek,
Výzkumný ústav práce a sociálních věcí*

Novinky v knižním fondu ČICSO

Rodina a zaměstnání V. Neúplné rodiny. Deskriptivní fáze analýzy. / Kuchařová, Věra Praha, VÚPSV 2007. - 57 s. - ISBN 978-80-87007-65-5.

Trh práce a konkurenceschopnost polské ekonomiky v období transformace. / Musil, Petr

Brno, Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky 2007. - 28 s. Working Papers; č. 21/2007.

Trh výrobních faktorů a konkurenceschopnost v SR v období transformace. / Musil, Petr

Brno, Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky 2007. - 47 s. Working Papers; č. 22/2007.

Analýza regionálních rozdílů v ČR.

Praha, ČSÚ 2007. - 82 s. - ISBN 978-80-250-1565-0.

Demografická ročenka České republiky 2006.

Praha, ČSÚ 2007. - 311 s. - ISBN 978-80-250-1547-6.

Text též anglicky.

Cizinci v České republice.

Praha, ČSÚ 2007. - 238 s., příl. - ISBN 978-80-250-1544-5.

Text též anglicky.

Postoje a zkušenosti s harmonizací rodiny a zaměstnání rodičů dětí předškolního a mladšího školního věku.

Praha, VÚPSV 2006. - 108 s. - ISBN 80-87007-38-7.

Kvalita péče o seniory II. Řízení dlouhodobé péče o seniory v mezinárodním srovnání

Elektronickou verzi publikace, která je výstupem ze srovnávacího výzkumu provedeného v rámci projektu Modernizace a internacionalizace vybraných vzdělávacích mechanismů v oblasti sociálních a zdravotních služeb, jehož nositelem je Fakulta humanitních studií UK, připravili jako editoři Ondřej Mátl a Milena Jabůrková. V úvodu je zařazena souhrnná srovnávací zpráva, která poskytuje celkový pohled na analyzované země a Českou republiku. Jsou v ní srovnávány parametry, jako je vymezení kvality v jednotlivých zemích a o jaké principy a hodnoty se opírá, jaké jsou na kvalitu kladeny požadavky, jak je řízena a jakým způsobem je její zavádění podporováno. Seznamuje rovněž s nejčastějšími překážkami, na které se při implementaci systému kvality obvykle naráží. V jednotlivých národních expertních zprávách je detailně popsána situace v oblasti zajišťování kvality dlouhodobé péče ve zkoumaných zemích, tj. v Anglii, Maďarsku, Německu, Itálii a na Slovensku. Následuje přehled relevantní literatury a webových stránek.

Jako účelovou publikaci o rozsahu 104 stran ji pro potřeby katedry řízení a supervize v sociálních a zdravotnických organizacích FHS UK vydalo v roce 2007 nakladatelství Galén. ISBN 978-80-7262-524-6

Z domácího tisku

Sociálně právní postavení osob samostatně výdělečně činných v členských státech EU. / CHVÁTALOVÁ, Iva

In: Práce a mzda. - Roč. 55, č. 8 (2007), s. 55-58.

Výklad k otázce sociálně právního postavení osob samostatně výdělečně činných v členských zemích Evropské unie (Belgie, ČR, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko a V. Británie).

OSVČ a koordinace sociálního zabezpečení v EU. / CHVÁTALOVÁ, Iva

In: Práce a mzda. - Roč. 55, č. 9 (2007), s. 46-48: -lit.

Právní výklad k výše uvedené problematice doplněný názornými příklady z praxe.

Příručka pro pacienty. Kompletní průvodce poplatky ve zdravotnictví.

In: MF Dnes. - Roč.18, č. 279 (30.11.2007), Příloha Dnes speciál 12 s.: obr., tab.

Kompletní průvodce poplatky ve zdravotnictví. Změny ve zdravotnictví: 10 věcí, které se rozhodně vyplatí vědět. Jak a kde se bude platit? U sestry nebo v automatu. Limit 5000 Kč ročně: na nemocnici se ale nevztahuje. Poplatky se týkají i dětí, platit budou od narození. Nemáte peníze na poplatky? Pomocí vám může úřad. 45 nejčastějších otázek, které vás o poplatcích zajímají. Co zaplatíte za péči u lékaře a v nemocnici.